

TEMA: JUL

Läs mer på sidorna 3-29
och 45-53

JULMARKNADEN

8 DECEMBER - MISSA INTE!

Se sid 38

KALLELSE TILL

KÅRSTÄMMAN

Se sid 33

DESSUTOM I DETTA NUMMER:
VINTERNS PROGRAM • MOD PÅ
ÄLVKARLEÖ • LOTTORNAS UPP-
DRAG I VÅR • ÖGONVITNE
BERÄTTAR • RISKER I JULTID



Årets helg för många är julen. Och vi närmar oss den med stormsteg. Därför har vi denna gång julen som tema på tidningen. Vi tittar lite på några olika traditioner som julgran, tomte, advent, kalendrar med mera. På risker i juletid, hur de ensamma firar, på blommor, mat och pynt. Och mycket mer! Med hopp om intressant läsning och en riktigt god jul och ett gott nytt år!!

REDAKTIONEN



GIULI?



Ordet JUL är av germanskt ursprung, men ursprunget längre tillbaka är ganska ovisst. Det äldsta belägget för ordet är från den gotiska kalendern som skrevs någon gång på 500- eller 600-talet e Kr. I kalendern beskrivs skiftet mellan oktober och november som "första julmånaden" eller "Månaden före jul". Omkring 730 e Kr skrev en anglosaxisk munk i deras kalender om månaden "geola" eller "giuli" som kan motsvara december eller januari. Han skrev att den 25 december är första dagen på hedningarnas nya år och anglosaxarna firar hela natten till mödragudarnas ära.



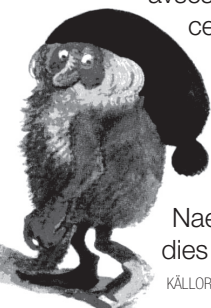
Ordet CHRISTMAS uppstod som en sammansättning av orden Christ's Mass (Kristi Mässa). De härrör från mellanengelskans "Cristemasse", som är från gammelnengelskans "Crīstesmæsse", en fras först nertecknad år 1038. Crist är från grekiska Khristos, en översättning av hebreiska "Messias" och mæsse är från latinets Missa. Xmas är en förkortning av Christmas, särskilt i tryck, på grund av den första bokstaven chi (X) i grekiska Khristos "Kristus".

Förutom "Christmas" har helgen varit känd under flera olika namn under sin historia. Anglosaxerna hänvisade till festen som midvintern eller mer sällan, "Nativity", som betyder "födelse", av latinska Nativitas. I gammelnengelskan, Gēola ("Yule") som avses perioden motsvarar januari och december, det besläktade fornnordiska Jól,

senare namnet på en hednisk skandinavisk helg som gick samman med julen runt år 1000. I slutet av 1300-talet kom "Noel" (eller "Nowell") in i engelskan.

Det är från den gamla franska Noël eller Nael, själv ursprungligen från latinets natalis dies (födelsedag).

KÄLLOR: JULIGEN.SE OCH WIKIPEDIA





TRADITIONER

Många av våra jultraditioner är en förening av gamla svenska traditioner med inslag från främmande land. Här är en summering av några av de vanligaste traditionerna.

ADVENT

Advent, som kommer av latinska adventus Domini, Herrens ankomst (ordet advent betyder alltså inte "väntan", vilket många tycks tro, utan "ankomst"), är inledningen på kyrkoåret och förberedelsestid för julen. Adventstiden börjar den fjärde söndagen före jul - kallad första advent - och kan infalla mellan 27 november och 3 december.

Hur adventsfirandet uppstod vet vi inget om, och dess förhistoria ligger långt tillbaka i tiden. Man kan spåra det ända till 300-talet då man ännu inte hade infört "julfirandet" den 25 december utan fortfarande firade Trettondedagen (Epifania) till minne av Jesu födelse.

Vid mitten av 300-talet hade man i Rom, där kristendomen blivit "riksreligion", börjat fira Jesu födelse den 25 december (en tidigare hednisk helg) och till en början omfattade förberedelsen inför "Herrens ankomst" fem söndagar, men de minskades sedan till fyra som fick beteckningen Dominicae adventus Domini.

LEGENDEN OM LUCIA

Långt innan seden med luciatåg uppstod, var den 13 december en viktig dag. Lucianatten räknades länge som årets längsta natt. Trots kalender-reformen 1753, då vintersolståndet flyttades till 21-22 december, levde föreställningen om den särskilt långa lucianatten kvar. Enligt folktron var den natten farlig, övernaturliga makter var i farten och djuren kunde tala.



Helgonet S:ta Lucia, som gett dagens Lucia sitt namn, var en ung italienska som led martyrdöden år 304. Hon levde i Syracusa på Sicilien och i legenden sägs att hennes fästman angav henne för att vara kristen, efter att hon använt sin hemgift till mat åt de fattiga. Vid denna tid var det straffbart att vara kristen i det romerska samhället och hon dömdes till döden. Som hämnd stack hon ut sina ögon och skickade dem till angivaren. S:ta Lucia är de synskadades skyddshelgon och resterna av henne kan ännu beses i S:t Jeremias kyrka i Venedig.

Den ljusprydda lucian, som kommer med en bricka på luciamorgonen, var från början en hög-





reståndssed, och förekom framför allt i Västsverige. Den svenska luciaseden dök upp år 1764 på Horns boställe norr om Skövde. I mitten av 1800-talet spreds luciaseden vidare och Skansen startade sitt luciafirande på 1890-talet i ett försök att visa provinsiella festseder.

Luciafirandets popularitet ökade på 1920-talet, då Stockholms Dagblad anordnade det första luciavalet och det första offentliga luciatåget med kröning av den flicka som vunnit tävlingen.

I dag är luciafirandet både en offentlig och en familjär tradition. Först var seden en symbol för hembygden och så småningom för Sverige. För utlandssvenskar är luciatraditionerna ett viktigt band med hemlandet. Luciafirande förekommer även i Finland.

Namnet Lucia kommer av latinets lux = ljus. I dag är det främst dagis, fritids och skolorna som för traditionen vidare.



JULGRAN

Seden med julgran dök upp i Tyskland under 1400-talet. När julgranen först dök upp i Sverige var den bara en i mängden av dekorationer gjorda av levande kvistar, men med tiden kom den tyska nymodigheten att dominera.

Seden att klä hemmet med levande träd och kvistar är dock mycket gammal och tjänade till att skydda hemmet mot alla sorters onda makter och väsen.

Den första rapporterade svenska julgranen är från 1741, men det dröjde innan seden spred sig utanför godsens och herrgårdarna. Först kring 1900 hade den trängt bort de äldre mer bondska trädprydnaderna även ute i stugorna. Äldre tiders julgranar var oftast små och kunde vara placerade i en kruka eller på ett bord. De första svenska granarna var i allmänhet dekorerade med levande ljus och godsaker som frukt och konfekt. Man hängde vanligtvis äpplen i granen för att tynga ner de grenar som ljusen satt på så att de skulle sitta rakare. Det blev dock allt vanligare att familjerna började tillverka sina egna prydnader i papper och halm.

I början av 1900-talet hade det blivit en allmän sed att hänga girlander med svenska flaggan i papper samt att med en nål sätta svenska pappersflaggor i toppen på de största





grenarna. Girlander med blandade pappersflaggor från de nordiska staterna var också vanliga. De levande ljusen ersätts numera oftast av en elektrisk ljusslinga med lampor som efterliknar vita stearinljus.

De flesta julgranar som säljs är rödgranar, men även silvergran och andra ädelgranar förekommer i sortimentet. Ofta är det idrottsföreningar och andra sällskap som står för försäljningen, och därmed skaffar ett tillskott till föreningskassan.



Sedan slutet av 1980-talet har plastgranar på många håll ersatt traditionella julgranar. Plastgranarna är i regel något mindre än riktiga julgranar. På senare år har det även börjat dyka upp plastgranar i helt onaturliga färger såsom rosa och ljusblått. Många anser emellertid att plastgranen inte ger samma känsla eller julstämning som en riktig gran. En fördel med plastgranen är att den enkelt kan plockas isär och förvaras i en mindre kartong mellan jularna.

JULKORT/JULBREV

I Sverige började man skicka julkort i slutet av 1800-talet och det stod då Fridefulle, Fröjdefull och Glad Jul på korten. Julkortens motiv är ofta hämtade från samhället men inledningsvis var det mest tomtar, änglar eller granar på dem.

Kända svenska julkortskonstnärer är främst Jenny Nyström, Elsa Beskow, John Bauer och Aina Stenberg-MasOlle men med dagens moderna teknik gör många sina egna julkort istället.

I mitten av 90-talet skickades nästan 70 miljoner julkort, men sedan dess har antalet julkort och julkortsbrev som skickas minskat till omkring 30 miljoner.

TOMTEN

Den vanligaste tomten avbildas oftast som en tjock man med röd luva och ett långt vitt skägg.



Det var Viktor Rydberg, med novellen Lille Viggs äventyr på julafton (1871) och kanske främst dikten "Tomten" (1881), som lade grunden för det kulturella sambandet mellan gårdstomten och jultomten, och Jenny Nyström som illustrerade de bägge texterna.

En svensk jultomte kan ha en släde lastad med julklappar, ibland en kälke som han drar själv. På enstaka bilder från 1800-talet har han spänt en get för kälken (en





koppling till jultomtens föregångare, julbocken). Under 1900-talet har han ibland använt såväl hästar som renar, men oftast vandrar han ensam med julklappssäcken på ryggen.

Den svenska jultomten besöker hemmen på eftermiddagen eller kvällen den 24 december. Oftast kommer han just när pappan i familjen "gått ut för att köpa tidningen". Tomten yttrar vanligtvis frasen "Finns det några snälla barn här?" som hälsning då han träder in i rummet där julfirarna sitter.

Det är bara i Skandinavien och vissa delar av Tyskland som tomten kommer och knackar på dörren och hälsar på barnen. I England och Amerika är besöket hemligt och därför kommer han på natten till juldagen via skorstenen.

I amerikansk tradition bor tomten på Nordpolen, där han har en tomteverkstad med massor av tomtenissar, som tillverkar alla julklappar. Enligt denna tradition använder han en flygande släde dragen av renar, med Rudolf i spetsen, för att flyga runt världen och dela ut julklapparna under natten till Juldagen.



Jultomtens amerikanska namn "Santa Claus" är baserat på det nederländska "Sinterklaas", som härleds till St Nikolaus som var en biskop på 300-talet och som helgonförklarades för sin kristliga givmildhet. Seden med att hänga sockor över öppna spisen härrör från en av de mest berömda berättelserna om St Nikolaus. Berättelsen kommer från 1800-talet och handlar om en far som inte hade råd att ge sina tre döttrar hemgift så att de skulle kunna gifta sig. Från sitt slott hörde St Nikolaus om dessa tre jungfrurs olycka och slängde i hemlighet tre säckar med guld ned genom skorstenen. Det berättas att guldet hamnade i de tre flickornas strumpor som hängde över elden på tork.

Den 6 december är Nikolaus helgondag och då får barnen i Holland och vissa delar av Tyskland och Frankrike presenter. I andra delar av Tyskland kommer Weihnachtsmann, julgubben, på juldagen. Fader Frost är den ryska motsvarigheten till jultomten, men han delar ut klappar på nyårsdagen.



Befania är de italienska barnens goda fe, en sorts kvinnlig Santa Claus. På trettondagsafton stoppar





hon leksaker i skor och strumpor. Namnet kommer från Epifania, trettondagen. På Island får barnen besök av en tomte varje natt från den 13 december.

JULBOCKEN

I svenska borgerliga hem på tidigt 1800-tal kom den mystiske gästen i form av en julbock, med mask för ansiktet. Bocken har använts som en symbolisk figur i juletid under mycket lång tid i Skandinavien och norra Europa. Traditionerna kring julbocken är många och julbocken förekommer exempelvis i allehanda lekar och tävlingar.



I Sverige fanns en jultradition där ungdomar gick runt bland gårdarna och framförde enklare skådespel eller sjöng julbocksvisor. En i sällskapet var alltid utklädd till bock, ibland med en mask gjord av halm, och som tack för uppträdandet fick de mat och dryck.

En känd julbock, gjord i halm på trästomme, är den i Gävle som sedan 1966 sätts upp varje första advent på Slottstorget. Trots intensiva försök med impregneringar är det en tradition bland bygdens bus att elda upp den.

KALLE ANKA OCH HANS VÄNNER

Originalen till "Kalle Anka och hans vänner önskar God jul" sändes ursprungligen i amerikansk tv för första gången den 19 december 1958 under namnet "From All of Us to All of You". Benjamin Syrsa visade i programmet upp julkort med olika julhälsningar i form av filmklipp från Disneys filmer. Programmet avslutades precis som i Sverige med att han sjunger "When You Wish Upon a Star". Grunden till Kalle Anka och hans vänner lades redan år 1951 då programmet "The Walt Disney Christmas Show" sändes.

Kalle Anka sändes för första gången i svensk tv den 24 december 1960 och har sedan dess sänds varje julafton kl 15:00. Premiären blev inte särskilt uppmärksam, men efter några år hade tittarsiffrorna slagit rekord och en tradition





hade skapats. Programmet med den här blandningen av Disneyfilmer är vid det här laget en så stark tradition att stora delar av landets befolkning sitter framför tv-apparaterna mellan kl 15 och 16 varje julafton.

JULOTTA

På juldagen for man till julottan, som i allmänhet började klockan sex, eller tidigare. Att besöka julottan har de senaste decennierna minskat i popularitet. I många kyrkor har i stället införts någon form av julbön på julaftonens eftermiddag. Förutsatt att det går att kombinera med Kalle Ankas tittandet vill många få med ett religiöst inslag på julaftonen. Firar man julafton långsamt och grundligt kanske det passar att besöka en midnattsmässa vid tolvslaget. Det är en tradition från de katolska länderna som har blivit allt populärare och passar många bättre än att gå upp i ottan.

NÅGRA JULOTTOR & JULNATTSMÄSSOR

SOLLENTUNA KYRKA

Julnattsmässa – julafton kl 23:30

Julotta – juldagen kl 06:00

TUREBERGSKYRKAN

Glöggmingel med julmusik och sällskapsspel i soffan julafton kl 22:00

RIDDARHOLMSKYRKAN

Scouternas Julotta – juldagen kl 07:00

OBS! Ta varma kläder + sittunderlägg – kyrkan saknar värme

SEGLORA KYRKA

Julotta – juldagen kl 07:00

STORKYRKAN

Julnattsmässa – julafton kl 23:00 (musik av S:t Jacobs Vokalensemble)

Julotta – juldagen kl 07:00 (musik av Nicolai kammarkör)



ADVENTSKALENDER

är kul både för barn och vuxna. En adventskalender kan vara utformad som en presentkalender, eller som en kalender med luckor. En adventskalenders viktigaste syfte är att räkna ner dagarna fram till jul. På så sätt kan både barn och barnsliga själar följa med, med en adventskalender känns tiden fram till den 24 december mycket kortare. Idén föddes i Tyskland och började i mitten av 1880-talet när en tysk mamma ville göra tiden fram till jul lite lättare för sin son. Hon gjorde i ordning en bit färgglad kartong med tjugo-fyra kakor på. Pojken fick sedan äta en kaka om dagen fram till jul.

I dag är det vanligt att barnen har flera olika typer av kalendrar samtidigt. Det kan vara en hem-





gjord kalender med godis och presenter i, en köpt chokladkalender och tv:s/radions julkalender. Det vanligaste antalet luckor i kalendrarna är 24 stycken, men i tv-kalenderns barndom kunde det vara 29 stycken eftersom adventskalendern började sändas första söndagen i advent, vilken kunde infalla redan 26 november. Så småningom lät man kalendern börja den 1 december, oavsett vilken veckodag det var. I USA är det inte ovanligt att kalendrarna har 25 luckor och att sista luckan öppnas den 25, på juldagen, då deras egentliga julfirande börjar.



Före adventskalendern fanns en tradition i den protestantiska delen av Tyskland, att göra ett kritstreck på dörren för varje dag i december fram till julafton. De första tyska adventskalendrarna med luckor föreställde hus, små städer och julmarknader blandat med religiösa motiv till skillnad från de svenska och även danska som har mer lantliga och världsliga teman med skog, natur, snögubbar, kälkar, timrade hus och tomtenissar.

På senare år har det även blivit vanligt att främst sälj företag har elektroniska adventskalendrar på webben och luckorna innehåller ofta ett endags-erbjudande eller en endagstävling.

ADVENTSKALENDERN I SVERIGE

Barnens adventskalender gavs ut 1934 och trycktes första året i 10.000 exemplar av Sveriges Flickors Scoutförbund. Året innan hade deras ledare Henny Mörner fått en adventskalender till sina barn från tyska släktingar.

Hon fick då idén att göra en svensk version som skulle säljas och inbringa pengar till det svenska flickscoutförbundet. Först gick erbjudandet om att rita kalendern till Elsa Beskow, som emellertid inte hade tid. Hon föreslog istället Aina Stenberg-MasOlle, en känd sagoboksillustratör och vykortsmålare. Motivet var familjen MasOlles gård i Siljansnäs i Dalarna med ett antal tomtenissar utanför som utförde olika sysslor på gården.

I ETERN

Sveriges Radio sände Barnens adventskalender 1957. Det var ett fem minuters program med barn som sjöng julvisor, pratade om julförbere-





delser och öppnade en lucka i en adventskalender. Producenten Rolf Bergström hade fått idén till programmet efter ett besök i en bokhandel där Sveriges Flickors Scoutförbunds adventskalender fanns till försäljning. Detta var bara början. 1958 gavs den första tryckta adventskalendern ut i anslutning till radioprogrammet Barnradions Adventskalender.

Den populäraste adventskalendern i tv genom tiderna är Teskedsgumman från 1967 – två miljoner vuxna och en halv miljon barn tittade på den.

JULKALENDERN I SVT

Julkalendern i Sveriges Television, tv-kalendern, är en årligen återkommande tv-serie i SVT. Den sänds varje dag från 1 december fram till julafton den 24 december. 1977 års julkalender Fem myror är fler än fyra elefanter sändes dock från den 27 november, eftersom den hade 28 luckor, en för varje bokstav. Från början var julkalendrar inte egna programpunkter utan korta avsnitt som ingick i andra program. I dag är varje avsnitt i regel drygt 15 minuter långt. År 1999 kunde folk rösta fram vilken julkalender som varit den bästa på tv hittills. Vinnaren blev Mysteriet på Greveholm, tätt följd av Sunes jul, Teskedsgumman och Trolltider.

ALLA SVTS JULKALENDAR

- 1960:** Titteltiture
- 1961:** Julbåten Juliana
- 1962:** Tomtefamiljen i Storskogen
- 1963:** Den tänkande brevbäraren
- 1964:** Lill-Stina på reportage i Storskogen
- 1965:** Farbror Pekkas handelsbod (Diversehandeln)
- 1966:** En småstad vid seklets början
- 1967:** Teskedsgumman
- 1968:** Klart spår till Tomteboda
- 1969:** Hercules Jonssons storverk
- 1970:** Regnbågslandet
- 1971:** Broster Broster!
- 1972:** Barnen i höjden
- 1973:** I Mumindalen
- 1974:** Rulle på Rullseröd
- 1975:** Långtradarchaufförens berättelse
- 1976:** Teskedsgumman
- 1977:** Fem myror är fler än fyra elefanter
- 1978:** Julius Julskötare (Kalenderhuset)
- 1979:** Trolltider
- 1980:** Det blir jul på Möllegården
- 1981:** Stjärnhuset
- 1982:** Albert och Herberts jul
- 1983:** Lille Luj och Änglajus i Strumpornas hus





1984: Julstrul med Staffan och Bengt

1985: Trolltider

1986: Julpussar och stjärnsmällar

1987: Marias barn

1988: Liv i luckan med julkalendern

1989: Ture Sventon privatdetektiv

1990: Kurt Olssons julkalender

1991: Sunes jul

1992: Klasses julkalender

1993: Tomtemaskinen

1994: Håll huvet kallt

1995: Jul i Kapernaum

1996: Mysteriet på Greveholm

1997: Pelle Svanslös

1998: När karusellerna sover

1999: Julens hjältar

2000: Ronny & Julia

2001: Kaspar i Nudådalen

2002: Dieselryttor och sjömansmöss

2003: Håkan Bråkan

2004: Allrams höjdarpaket

2005: En decemberdröm

2006: Lassemajas detektivbyrå

2007: En riktig jul

2008: Skägget i brevlådan

2009: Superhjältejul

2010: Hotell Gyllene Knorren

2011: Tjuvarnas jul

2012: Mysteriet på Greveholm –
Grevens återkomst.



KÄLLOR: WIKIPEDIA, BOKEN SEDER TRADITIONER OCH BRUK DIVERSE JULTIDNINGAR, SVT OCH SR, ALLTOMBIBELN.SE, NORDISKA MUSEET, MAGICMOVIES.SE, JULIGEN.SE, JUL-I-SVERIGE.SE, NORDISKAMUSEET.SE

I Thomas Noons teckning som för första gången visade Jultomten med en släde och renar, levererade han julklappar till soldater i amerikanska inbördeskriget. Teckningen som heter "Santa Claus in Camp" publicerades i Harper's Weekly den 3 januari 1863.

KÄLLA: JULIGEN

PERHAPS THE BEST YULETIDE DECORATION
IS BEING WREATHED IN SMILES.

OKÄND

GOD JUL PÅ OLIKA SPRÅK

Vrolijke Kerstmis (belgiska) | **Gladelig Jul** (danska) | **Merry Christmas** (engelska) | **Hyvää Joulua** (finska) | **Joyeux Noël** (franska) | **Kala Christouyenna** (grekiska) | **Gledileg Jol** (isländska) | **Buon Natale** (italienska) | **i Kurisumasu o** (japanska) | **Sretan Bozic** (kroatiska) | **Vrolijk Kersfeest** (nederländska) | **Wesolych Swiat** (polska) | **Feliz Natal/Boas Festas** (portugisiska) | **Pozdravlyayu s prazdnikom Rozhdestva** (ryska) | **Feliz Navidad** (spanska) | **Sawadee Pee Mai** (thailändska) | **Fröhliche Weihnachten** (tyska)





JULENS PYNT

Julpynt har sitt ursprung från de gamla julmarknaderna som fanns i Tyskland under 1600-talet och är olika typer av dekorationer som man pryder sitt hem med i juletider. Förr i tiden var det främst jultomtar som användes som julpynt. Senare under 1800-talet utökades utbudet till exempel med korgar och hjärtan som kunde innehålla söta saker såsom nötter, kakor, russin, frukt, pepparkakor, sockerstänger och annat julgodis.

Här är några exempel på julpynt och lite om deras historia:

SMÄLLKARAMELL

är ett klassiskt julpynt som brukar hängas upp i julgranen. Grundidén till smällkarameller kommer ursprungligen från



sötsakstillverkaren Thomas J. Smith i London 1847, som sålde kakor inslagna i papper som en utveckling av hans karameller med traditionellt omslag.

HALMSLÖJD

har en djup förankring i den gamla bondekulturen. Under 1700-talet tillverkade man bland annat dockor, speciellt i samband med traditionella högtider. Halmsakerna hörde samman med tron på troll och andeväsen och ansågs skydd mot dessa. Råvaran är råghalm som skördas vid midsommartid, just när rågen har blommat.

Före bearbetningen måste halmen rensas noggrant, varefter den blöts för att bli mjuk och formbar. Den från början grönaktiga färgen bleks med tiden och får sin karaktäristiska guldgula nyans.

Halmprodukterna av hög kvalitet håller i många årtioenden om de inte utsätts för fysiska skador.

Ett bra sätt att damma av dem är att duscha dem lätt med vatten och därefter låta dem torka ordentligt. Förvaring måste ske torrt, annars är det risk för mögel.

ADVENTSLJUSSTAKEN

Adventsljusstaken (med fyra ljus) - och traditionen med att tända ett ljus i adventsljusstaken varje söndag, fyra söndagar innan julafton - kommer ursprungligen från Tyskland. Där hade man för sed att varje söndag i advent tända sju ljus, ett för varje veckodag som gått. De här ljusen placerade man sedan i en liten inomhusgran som





stod på ett bord. Sista söndagen i advent var den alltså fylld med 28 tända ljus.

Den här seden togs sedan upp i svenska kyrkor och prästgårdar, och på 1870-talet började man även mer allmänt i Sverige ha en liten adventsgran i hemmen, där man tände 7 nya ljus varje söndag i advent. Så småningom blev det emellertid allt populärare med vanliga julgranar, och då bytte man ut adventsgranen mot en adventsljusstake och nöjde sig med att tända ett ljus varje söndag i advent. De första beläggen på användandet av en sådan ljusstake med bara fyra ljus (ett för varje söndag) hittar man kring år 1900.

Många adventsljusstakar var tillverkade av lackerad stålplåt och pyntades med renlav (ofta felaktigt kallad mossa eller vitmossa) och småpynt som till exempel tomtar, lingonris och flugsvampar.

Det finns en annan svensk adventsstake som är betydligt mindre brandfarlig - den elektriska adventsstaken. Dessa har vanligtvis sju ljus i pyramidform, men andra varianter förekommer. El-ljusstakar kan vara tillverkade i trä, mässing eller plast och ställs oftast fram i flera av hemmets fönster den första advent, ibland i sällskap med adventsstjärna och annat fönsterpynt. I Sverige står den kvar till Tjugondag Knut (Tjugondedag jul), i övriga delar av världen till Trettondedag jul.

På 1920-talet började adventsljusstaken lanseras på allvar. Svensken Oskar Andersson tillverkade 1937 världens första elektriska adventsljusstake som sedan lanserades 1939. Från början kallades dessa elektriska ljusstakar "julottestakar" då det är en symbol för att låta ljus brinna i fönstren för att lysa upp julottebesökarnas väg till kyrkan.

Den sjuarmade ljusstaken har sitt ursprung i den bibliska ljusstaken, den så kallade Menorah på hebreiska (som har funnits sedan Moses tid). Bibeln berättar om hur Gud angav hur den sjuarmade Menorah skulle se ut då han instruerade Israels barn att bygga tabernaklet i vildmarken.



ADVENTS- ELLER JULSTJÄRNA

är ett stjärnformat julpynt med elektrisk belysning, som hängs upp i fönster vid första advent. Den skall påminna om Betlehemsstjärnan. Seden kommer från Tyskland.

Traditionen att använda adventsstjärnor i Sverige introducerades av Julia Aurelius 1912. De första stjärnorna, moraviska stjärnor, var klotformiga med taggar åt alla håll är mer känd som Herrnhutstjärna (Herrnhuter Stern) i Sverige. Mer





allmän blev adventsstjärnan efter 1934 då en pappersgrossist började importera dem. Det stora folkliga genombrottet kom i början av 1940-talet då Erling Persson lanserade den sjuuddiga gulröda adventsstjärnan, den så kallade "proletärstjärnan". Genom att julstjärnorna var platta med taggar bara åt sidorna kunde de få plats att hängas i fönstren. För att stjärnan skulle gnistra extra mycket försågs pappen med små stjärnformade hål och dessa patentskyddades för att undvika efterapning. Som mest sysselsatte stjärntillverkningen 300 personer, mest norska, danska och polska flyktingar som i olika lokaler klistrade ihop stjärnorna. På 1950-talet kom modernare varianter av träspån, halm, näver eller metall. Men man kan fortfarande se de rödglula pappersstjärnorna sprida sitt sken i advent och den finns fortfarande till försäljning, fast de är "Made in Hongkong". Den senaste nyheten på adventsstjärneområdet består av orientaliska pappersstjärnor som kan fås i de flesta färger.

JULKRUBBA

är ett arrangemang av figurer, som tillsammans gestaltar Jesu födelse. Inom den kristna konsten kallas tvådimensionella eller andra avbildningar av födelsescenen för presepio.

Den är ett vanligt julpynt i kyrkor och hem.

Till julkrubban hör Jesusbarnet liggande i



en krubba, jungfru Maria, Josef, och ofta herdarna med sina lamm, de tre vise männen med kameler, samt andra djur såsom en åsna och en oxe. Krubban är ofta satt i ett miniatyrlandskap. Den första kända julkrubban skapades av Franciskus av Assisi år 1223 och seden ansågs ända in på 1900-talet som en katolsk tradition. De första julkrubborna i Sverige förekom i borgerliga katolska hem under 1800-talet, medan Svenska kyrkan visade först motstånd mot denna tradition. I många katolska länder är än i dag julkrubbor betydligt vanligare än i Sverige.

På Grand Place i Bryssel arrangeras varje år en julkrubba i naturlig storlek som lockar många besökare.

KÄLLOR: WIKIPEDIA, JULIGEN.SE, BOKEN SEDER TRADITIONER OCH BRUK DIVERSE JULTIDNINGAR OCH ALLTOMBIBELN.SE

AT CHRISTMAS, ALL ROADS LEAD HOME.

MARJORIE HOLMES





JULENS MAT

Julmat är den mat som serveras över hela julhelgen, där varje dag kan ha sin lokala eller regionala tradition. Maten varierar mycket, i Polen och delar av Tyskland äter man karp, i USA och Storbritannien äts kalkon, i Australien äts skaldjur men man följer även de brittiska traditionerna.

Vi tänkte dock titta lite på det svenska julbordet. Man kan nog lugnt säga att inget julbord är det andra likt. Beroende på landsända och tillagare. Julbordet är en säsongsversion av klassiska smörgåsbordet och ska enligt traditionen serveras på julaftonen. Men i dag serveras bordet på många restauranger redan från november.



Grundregeln när man intar ett julbord är att man inte ska lassa upp allt på samma tallrik. Man tar olika turer. De lärde talar om 5-7 turer, på en del restauranger tom 8 turer.

Dessa är: Tur 1

- Sill, strömming och ägg, tur 2 - Lax och andra fiskar, tur 3 - Kallskuret, tur 4 - Småvarmt, tur 5 - Gröna turen, tur 6 - Ost, tur 7 - Dessert och tur 8 - Kaffe, kaka och godis.

Julbordet består av många olika matvaror. Rätter baserade på griskött dominerar, såsom julskinka, julkorv, sylta, köttbullar, stekt prinskorv och dopp i grytan (man doppar vörtbrödsskivor i spad, som tagits till vara vid kokningen av alla de rätter som ingår i julbordet). Att vi äter så mycket fläskmat på julen beror på att man under självhushålllets tid inte åt annat än insaltat kött under det övriga året. Men vid höstens storslakt brukade man spara en eller ett par grisar som slaktades strax före jul och som avnjöts färskt och det ansågs som en stor delikatess.

Därtill är olika fiskrätter vanliga, inte minst inlagd sill men också strömming, ål, lax, lutfisk samt Janssons frestelse. Till detta förekommer olika lokala varianter av tillbehör såsom rödkål, grönkål, bruna bönor, rödbetssallad, omelett och senap. En gammal tradition, som numera är ganska övergiven, är att duka med helstekt grishuvud, pyntat med ett grannt äpple i munnen. Även risgrynsgröt, rundkornigt ris långsamt kokt på helmjolk, äts ofta i juletid. I gröten läggs gärna en skållad sötmandel. Den som får mandeln spås bli gift under det kommande året. Julbordet inleds gärna med snaps. Som måltidsdryck serveras mumma och julmust.





KORT OM EN DEL AV MATEN PÅ JULBORDET

JULSKINKA

Julskinka är en rimmad skinka (från gris) som först kokats eller ugnsbakats (spadet brukar sparas till dopp i grytan) och sedan griljerats med senap. Julskinka anses av många i Sverige som obligatoriskt vid jul och dukas fram från julafton och under de övriga juldagarna. Den brukar serveras tillsammans med valfri senap.



Under senare år har färdigkokt och färdiggriljerad skinka blivit allt vanligare i livsmedelsaffärerna. Även skinkspad kan köpas färdigt av den som vill ha dopp i grytan men vill slippa jobbet med att koka skinkan. Skinkorna som tillhandahålls i affärerna är ofta mycket stora och väger flera kilo. Rester av julskinka kan användas i annan matlagning även efter frysning. Varje år säljs mellan 6 000 och 7 000 ton skinka.

Seden med julskinkan härstammar från slutet av 1600-talet, men åts då främst av de högre stånden.

DOPP I GRYTAN

Nedräkningen inför julen kallas ofta för dan före dopparedan. Under förberedelserna på julaftonen var det praktiskt att i all hast doppa lite bröd i köttspadet som stod på spisen. Vanligtvis doppade man i grytan mitt på dagen. Men dopp i grytan är inte från början någon typisk julrätt utan det ofta hårda brödet behövde mjukas upp för att kunna ätas.



LUTFISK

Lutfisken hör samman med medeltidens fasta då man inte fick äta kött. Färsk fisk var svårt att få tag på under vintern. Ursprungligen åt man fisken som torrfisk - man skar tunna skivor som bultades för att bli mer lättuggade och som åts med något fett, t ex smör.



Lutfisk är en maträtt som består av torrfisk som lagts i lut, för att därefter blötläggas innan den slutligen kokas. Proceduren från det att man lägger fisken i lut tills det att man har fisken på matbordet tar över två veckor. I dag används i Sverige fisken långa eller sej, men tidigare gjorde man lutfisk på torsk, gädda, gös, braxen, lake och sik.





I dag äts oftast lutfisk kring jul, men Lutfiskens dag infaller fredagen före Alla helgons dag. Av gammal tradition påbörjar man lutningen på Anna-dagen den 9 december för att fisken skall hinna bli klar till jul. I Sverige brukar tillbehören vara: kokt potatis och béchamelsås, eller i Skåne senapssås, i vissa landsändar kokta gröna ärter, på andra håll söt senap, salt, kryddpeppar och svartpeppar.

GRAVAD LAX

Gravad lax eller gravlax är en nordisk maträtt bestående av lax som gravats, det vill säga som fått ligga i en speciell blandning av salt och socker i några dagar. Dill kan även tillsättas för smakens och utseendets skull. Gravad lax som maträtt har även fått viss spridning utanför de nordiska länderna.

Gravad lax har förekommit sedan 1600-talet, från början syftade namnet på att fisken lades i en grop och täcktes över. Ett vanligt tillbehör till gravad lax är hovmästarsås.



JANSSONS FRESTELSE

Är en ansjovisgratäng som härstammar från 1800-talets ansjovislådor. Den fick sin nuvarande utformning kring sekelskiftet 1900.



Janssons frestelse är en gratäng gjord på potatis, lök och ansjovis. Potatis och lök skalas, potatisen skärs till stavar och löken till tunna ringar. Allt varvas i en ugnsfast form och överöses med mjölk och grädde. Anrättningen gräddas i ugnen.

Enligt vissa källor har rätten tillskrivits operasångaren Per Adolf "Pelle" Janzon, (1844-1889). Han gjorde sig känd för att bjuda på en sexa med öl, snaps och ansjovisgratäng, vilket skulle ha givit upphov till namnet Janzons frestelse på denna typ av gratäng. Svenska gastronomiska akademien har förklarat namnet med att en östermalmsfru, Elvira Stigmark (1886-1953), på en bjudning lät kokerskan fru Sofie Pauline Brogårde döpa ansjovisgratängen till Janssons frestelse efter en film med samma namn (filmen Janssons frestelse från 1928).

Varianter av frestelsen finns och man byter då ut ansjovisen med annat: Karlssons (köttfärs), Hans-





son/Svensson (vegetarisk) eller Andersson (Kalles kaviar)

INLAGD SILL

Vår tids inlagda sill härstammar från den salta sillen som man åt till vardags förr. Så en uttjatad vardagsrätt har förvandlats till en delikatess i vår tid.

Att lägga in sillen i en lag av salt, ättika och kryddor är ett sätt att konservera fisken. Några olika sillinläggningar är matjessill, löksill, sherrysill och senapssill.



BRÖD

Julbrödet skiljde sig från vardagsbrödet bland annat genom att det formades till figurbröd. Dessutom använde man siktat mjöl, vört till degvätska och ibland smaksatte man också med sirap eller saffran.

JULDRYCK

Den äldsta skandinaviska benämningen på julfirandet var att "dricka jul". Julölet skulle vara av bästa kvalitet. Som en föregångare till vår tids julfboardsätande på restaurang kan man se byaböndernas förjulsfest, ofta på Tomasdagen den 21 december, då man gick runt i gårdarna och smakade på varandras julöl. Sendan hembrygden upphörde har det uppstått olika blanddrycker som mumma.

Julbrännvinet spelade från 1600-talet en allt viktigare roll i julfirandet. Forna tiders julfirande var ofta en ren fyllefest.

JULMUSTEN

Receptet på julumust är hemligt. Den tillverkas av företaget Roberts AB i Örebro sedan 1910 då den lanserades som ett alkoholfritt alternativ till öl. Det var dock först på 1930-talet som drycken började kallas julumust. All must tillverkas faktiskt på exakt samma extrakt i grunden, det som sedan skiljer de olika mustsorterna åt är mängden socker, kolsyra, vattenkvalité och övriga tillsatser som till exempel malt och humle.

Julmusten står för nästan hälften av all läskförsäljning under december månad. Visste du förresten att mustens ingredienser och välbalanserade sötma gör den extra lämpad som måltidsdryck! I Sverige dricker vi ungefär 45 miljoner liter julumust och påskmust per år. Enbart julumusten står för ca 35 miljoner av dessa liter.





GLÖGG

Idag dricker vi i Sverige närmare 7 miljoner flaskor glögg per år. Men denna populära juldryck är inte ett svensk påfund, utan har medeltida anor och en motsvarighet i många länder. Redan de gamla grekerna och romarna kryddade sitt vin på olika sätt och drycken ansågs i det medeltida Europa inte bara vara hälsobringande, men kunde också dölja dålig smak på vinet.



Glöggens motsvarighet kom till Sverige på 1500-talet och första gången man kan se ursprunget till ordet glögg i tryck är år 1609 då man skriver om "glöd gat win".

I slutet av 1800-talet hade glöggen spridits alltmer och blivit en svensk jultradition. De flesta vinhandlarna hade sin egen glöggblandning med egna etiketter prydda med julmotiv. Idag finns återigen många variationer och smaker på glöggen som företrädesvis avnjutes med pepparkakor och lussebullar.

DET SÖTA

Julgodis är godissorter som tidigare typiskt tillverkades och konsumerades (ibland exklusivt) under julen. Olika former av choklad, kola/knäck och marsipan är vanligt på julens godisbord. Tillverkning av eget julgodis är vanligt inför jul och något som barnen kan delta i. Godiset är då ofta enkelt att göra.

BÖRJADE MED ÄPPLEN & HASSELNÖTTER

Ett populärt inslag i det moderna julfirandet och uppesittarkvällen är tillverkning av julgodis. För 150 år sen var äpplen och hasselnötter det vanliga julgodiset för de allra flesta. Äpplena var hållbara vinteräpplen som mognade sent och hasselnötterna plockade man själv.

GOTTEBORDET

Julens gottebord har en föregångare i det speciella konfektbord som i adlig miljö på 1600-talet avslutade en större middag. Däri ingick nötter, kanderade frukter, blommor och marsipanfigurer. Medan vi idag mest äter marsipan till jul var det på den tiden inte bundet till någon speciell helg.

Till julens nutida godisbord hör bland annat knäck, kola, chokladkarameller, fudge, torkade dadlar, russin och fikon.

YTTERLIGARE EXEMPEL PÅ JULGODIS

- Brända mandlar
- Chokladtryffel
- Ischoklad





- **Marsipan** som man doppar i choklad. Även om marsipan går att göra själv är det vanligt att köpa färdig idag, vanligen tomtar och grisar. Ibland är dessa helt eller delvis doppade i choklad.
- **Polkagrisar** brukar man oftast inte göra själv innan jul, utan köpa. Man kan hänga upp dem som dekoration i julgranen eller äta dem.
- **Äppleklubbor**, kanderade äpplen vända i exempelvis hackad mandel.

RIS À LA MALTA

Ris à la Malta är en efterrätt som ofta äts till jul i Sverige. Namnet torde vara en förvanskning av danskans Risalamande, vilken i sin tur kan härledas till franskans Riz à l'amande = "ris med mandel". Rätten har alltså inget med östaten Malta att göra. Den består av kall risgrynsgröt som blandas med vispad grädde och smaksätts med strösocker och vanillin-/vaniljsocker. Den dekorerar ibland med konserverade mandarinklyftor eller liknande. Riset kan serveras naturellt, med nötter, saftsoppa, sylt, äppelmos eller en söt bärkompott.

LUSSEKATT

Lussekatt, lussebulle, lussekuse, saffranskuse eller julkuse är ett svenskt bakverk av vetebröd, som är starkt förknippad med Luciahelgen. Lussekatten är en vetebulle som ofta är gulfärgad av saffran, men kan också göras utan saffran. Lussekatter garneras typiskt med rusin. Som garnering på saffransbröd förekommer även pärlsocker och mandel.



Enligt en tolkning var det var i Tyskland på 1600-talet som seden med lussekatt kom till. Enligt sägnen gav djävulen, i kattens skepnad, barn stryk, medan Jesus i form av ett barn delade ut bullar till snälla barn. För att hålla den ljusskygga djävulen borta färgades lussebullarna med den gula saffranskryddan.

PEPPARKAKA

En pepparkaka är en tunn, spröd kaka som får sin kryddiga smak av kanel, kardemumma, ingefära och kryddnejlikor. På 1400-talet var peppar en ingrediens i pepparkakor, vilket man kan läsa på noteringar från Vadstena kloster, dock används det inte nu längre. Den 9 december är pepparkakans dag.



Julpepparkakorna brukar vara formade som hjärtan, stjärnor och andra jul-attribut. Ofta formas de också som människor och olika djur, och pepparkaksgubben har i sig kommit att få sin





egen plats i populärkulturen. Till julen bakas det många pepparkakshus, små husmodeller med väggar och tak av pepparkaka. För pepparkakshuset är själva pepparkakan ofta tjockare, för att den skall hålla bättre.

JULKRYDDOR

Julen förknippas inte bara med snö, levande ljus, tomtenissar, presenter och glittrande pynt, utan också med dofter och smaker. Kanel, kryddnejlika, saffran och andra distinkta kryddor ger både näsa och smaklökar en signal om att det är jul å färde.

SAFFRAN

Saffran, som kommer från gula märken (pistillens spets) i saffranskrokus, är den dyrbaraste av alla kryddor. Det krävs minst 100 000-150 000 krokusar, som måste plockas och rensas för hand, för att utvinna ett kilo torkad saffran.



Saffran används som krydda i vissa brödsorter ("saffransbröd"). Numera blandas saffranet i degen, men i äldre tider penslade man bullarna med saffransvatten, när de färdiggräddade just tagits ur ugnen. I Sverige används den främst till lussekatter, men även till olika mat och efterrätter.

Saffran är giftigt i större mängder, och den högsta rekommenderade dagliga dosen är 1,5 gram. Redan vid 5 gram kan man drabbas av bland annat kräkningar och blödningar, och vid 20 gram har man nått en dödlig dos.

KRYDDNEJLIKA

Kryddnejlika (även kallad nejlika i affär) är en trädart från Moluckerna.

Kryddnejlika kallas även trädets torkade blomknoppar som används som krydda. Trädet kan bli 10 meter högt. Bladen är mörkgröna på ovansidan och ljusare undertill. De blir omkring tio centimeter långa. Blommorna är gulrosa och doftande och sitter tre och tre i samlingar. Frukterna är mörklila bär.



KANEL

Kanel, den som krydda och drog använda barken från arter i kanelsläktet (Cinnamomum). Avskalad, ugnstorkad och hoprullad bark ger kanelstänger. Torkad bark kan också malas till pulveriserad kanel. I somliga länder, speciellt i Brasilien, används även trädets blomknoppar.





Kanel används i Sverige främst i pepparkakor, godis, äppelrätter, på risgrynsgröt och tillsammans med andra kryddor för att smaksätta vin. Även vörtbröd, blodpudding och vissa sillinläggningar innehåller kanel. Kanel ingår i många traditionella kryddblandningar, t ex curry och garam masala. Kanel används också som krydda i kött-rätter.

Kanel används först och främst i pepparkakorna och i gröten, eller om man kokar egen glögg. Kanelstängerna används även som en ren juldekoration och sprider sin juliga kaneldoft.

PEPPARMINT

Pepparmint eller pepparmynt är ett uppfriskande, starkt smakämne som utvinns ur växten pepparmynta. Smakgivande huvudbeståndsdel i pepparmint är mentol. Pepparmint används för att smaksätta olika typer av godis och tandkräm.

INGEFÄRA

Ingefäran är en ört med ihålig stjälk, som kan bli upp till 1,5 meter hög och har decimeterlånga, breda blad. Blommorna är ljus gula. Det är växtens jordstam som torkas och används som krydda. Den har en skarp smak och doftar starkt. Antingen köper man ingefäran torkad och färdigmalen eller färsk i bit. Används i bland annat pepparkakor, glögg, ingefärsdricka, bröd och inläggningar.



POMERANS

Pomerans är ett lågväxt träd med mjuka törnen och tjocka, gröna, ovala blad. Blommorna är vita eller rödlätta, sitter i knippen och doftar starkt. Frukten är ungefär 8 centimeter i diameter och har mörkt orangerött, storporigt skal. Den liknar apelsinen, men doftar mer kryddigt, har torrt fruktkött och smakar bittert. Man äter sällan frukten naturell, men fruktköttet används bland annat i engelsk marmelad. Bladen och blommorna används till parfym, och skalet som krydda eller smaksättare i likör och sprit. Kryddan pomerans är alltså det torkade skalet av pomeransfrukten, antingen köper man det i hela skalbitar eller malet. Pomerans används i juletid som krydda i bröd, kakor och glögg.



KÄLLOR: WIKIPEDIA, SMÖRGÅSBORD, JULIGEN.SE, NATIONALENCYKLOPEDIN, NORDISKA MUSEET "JULBOKEN", BULLDOZER.SE, GOD JUL! FRÅN MIDVINTERBLOT TILL KALLE ANKA

Julgranar är ätbara. Många delar av granar och tallar kan ätas. Barren innehåller mycket C-vitamin. Kottar innehåller också mycket näring.

KÄLLA: JULIGEN.SE





OLIKA FIRANDEN

Julhögtiden är en blandning av religiösa och sekulära traditioner och skiljer sig mycket runt om i världen, och många



firar idag jul med färre, eller inga religiösa inslag. Under kyrkans utveckling, spridning till olika delar av världen och uppdelning i olika trosriktningar har en mängd högtider tillkommit och försvunnit, samt slagits samman med hedniska firanden.

Traditionellt firas den svenska julhögtiden med början den 24 december på julaftonen, aftonen före juldagen, och avslutas den 13 januari (Tjugondag Knut) då "julen dansas ut", även om det på senare tid blivit allt fler som inleder firandet tidigare och betraktar det som avslutat i och med den sista lediga dagen 6 januari (trettondagen). Julen pågår enligt kyrkoåret egentligen till och med Kyndelsmässodagen, 2 februari, men Svenska Kyrkan har flyttat det till närmast ligande söndag. Förr fanns fler helgdagar omkring jul, tredjedag och fjärdedag jul, men de avskaffades 1772.

När vi i Sverige öppnar paketen på julafton har många ännu inte börjat fira jul. I de flesta länder gäller den 25 december som julklappsutdelningsdag. Så var fallet också i Sverige i gamla tider. Seden att börja firandet redan på julafton uppkom antagligen i samband med att vi övergav katolicismen och de stränga fastelagar som vi fram till dess följt.



JULDAGEN DEN 25 DECEMBER

Under de första 300 åren av den kristna församlingens historia var det ingen som firade Jesu födelse över huvud taget. Det fanns i första hand tre skäl till det. För det första fanns datumet för Jesu födelse inte angivet någonstans i bibeln. För det andra var det i bibeln bara onda människor som firade födelsedagar. Och för det tredje var det i det hedniska romarriket (som ockuperade Israel vid den tid då församlingen uppstod) en allmän sed att man firade sina avgudars födelsedagar.

Vid tiden för Jesu födelse omfattade Romarriket nästan hela Europa och Mellanöstern. I Rom hette den store guden Saturnus. Mitt i vintern höll man en lång fest till hans ära. Denna fest kallades "Saturnalia" och varade 17-24 december. Det var en högtid då man åt och drack, samlade vänner





omkring sig och delade ut presenter till varandra, bl a vaxljus och små keramikfigurer. Avslutningen på saturnalian var den sista stora festdagen som inföll den 25 december.

Under de första 300 åren av Romarrikets existens hade emellertid solreligionen börjat breda ut sig från öster, från Syrien och Persien, och nått stora delar av riket. Redan i det gamla Babylon hade människorna tillbett solen. En av babyloniernas främsta gudar var solguden Shamash och den viktigaste dagen inom denna solreligion var den dag på året då solen "föddes" på nytt och steg upp på himlen igen, efter att under hela hösten och förvintern ha sjunkit allt närmare horisonten så att dagarna blivit allt kortare. När vintersolståndet inträffade – den 25 december – firade man detta med en stor högtid. Österländska filosofer och mystiker predikade om solens gudomliga natur och invandrare från östern tog med sig sin tro till Västerlandet. Resultatet blev att solreligionen fick alltfler anhängare inom Romarriket.

Så hände det att en romersk kejsare vann ett stort militärt fälttåg sedan han bett till solguden om seger. Som tack upphöjde han "den oöverbärliga Solen" (Sol Invictus) över alla Roms övriga gudar. År 273 lät han bygga ett nytt praktfullt tempel åt solen. Detta tempel invigdes på solgudens födelsedag - den 25 december.



Knappt 50 år senare blev den romerske kejsaren Konstantin anhängare av den kristna läran. Han var tidigare soldyrkare och den nya religionen gav honom problem. Vad skulle han göra med den årliga solfesten? Till att börja med försökte kyrkan få honom att förbjuda solreligionen och dess decemberhögtid, men det vägrade han. Om man förbjöd den populära festen kunde det uppstå stridigheter mellan de olika religionernas anhängare. Till slut kom man fram till en kompromiss.

Den 25 december var ju vintersolståndet, den dagen då solen föddes på nytt. Varför inte helt





enkelt föra över massornas dyrkan från solguden till "rättfärdighetens sol", "världens ljus", Kristus? Det var lätt att åskådliggöra det symboliska sambandet. Om man "kristnade" solfesten, genom att i stället fira Jesu födelse denna dag, skulle man kanske kunna undvika konflikter. Dessutom skulle automatiskt många nya människor ansluta sig till kristendomen.

Alltså tilläts romarna fortsätta att hålla sin stora fest den 25 december, men man plockade bort solguden och satte dit Kristus i stället. Och när Rom väl hade accepterat den 25 december som Jesu "födelsedag" var det inga svårigheter för festen att spridas i resten av det romerska riket.



I Konstantinopel började man fira jul år 380, i Mindre Asien år 382, i Egypten omkring år 430 och i Jerusalem omkring år 440. Spridningen fortsatte upp genom Europa, där "solvändefesten" sedan långliga tider hade firats i de flesta länder.

Den isländske författaren Snorre Sturlasson skrev i början av 1200-talet om hur de hedniska nordborna brukat fira tre stora offerfester, bland annat midvinterblotet (solvändefesten) då man offrade för god gröda. När kristendomen slog igenom kristnades så den fornnordiska julen - och sedan dess har vi fortsatt att fira Jesu födelse den 25 december.

MEN NÄR FÖDDES JESUS EGENTLIGEN? VAR DET INTE ÅR NOLL?

Nej, Jesus föddes inte år noll. Det finns faktiskt inte ens något år 0, utan bara år efter respektive före Jesu födelse. Hela vår tideräkning, "f Kr" och "e Kr", har sitt ursprung i att medeltidsmunken Dionysius Exiguus fick i uppdrag att räkna ut när Jesus föddes och sedan skulle man kalla det år som följde för år 1, dvs "det första året efter Kristi födelse". Exiguus kom fram till att Jesus föddes år 753 efter Roms grundande, och man beslutade följaktligen att använda detta som utgångspunkt för den nya tideräkningen. Alla år därefter skulle sedan kallas "det första året efter Kristi födelse" (dvs år 1 e Kr), "det andra året efter Jesu födelse" (dvs år 2 e Kr) etc.

I dag är vi ganska säkra på att Jesus föddes några år tidigare än Exiguus trodde. Enligt de nytestamentliga evangeliernas beskrivningar föd-





des Jesus sannolikt någon gång mellan våren år 5 och våren år 4. Eftersom vi sedan vet att fåren var ute vid den tid då Jesus föddes (och herdarna brukade ta in sina får för vintern omkring den 15 oktober), liksom att en skattskrivning lämpligen borde ha genomförts i samband med en större högtid (exempelvis lövhyddohögtiden), då människor var i rörelse och många begav sig till Jerusalem, så hamnar vi någonstans på sensommaren/hösten som den mest tänkbara tidpunkten för Jesu födelse.



Det innebär följaktligen att Jesus förmodligen var ungefär fyra år den dag som 500-talsmunken Dionysius Exiguus satte som utgångspunkt för vår tideräkning.

LILLA JUL

Lilla jul (finska: pikkujoulu) firas i Finland, inklusive Åland, och inträffar varje år lördagen före första advent. Lilla jul är precis som namnet antyder en försmak av julen. Lillajulgranen är cirka 1 meter hög och pyntas precis som den riktiga julgranen. De minsta barnen får lillajulkappar som tomtenisarna lämnat under lillajulgranen. Tomtenissarna kan också lämna lillajulkapparna utanför ytterdörren. Dessa klappar är ofta väldigt enkla. Senare i december byts lillajulgranen mot den vanliga julgranen. I skolorna sjunger man julsånger och



äter pepparkakor. Nuförtiden är det alltmer sällan som lillajul firas så grundligt i familjekretsen, men för de äldre ungdomarna innebär lillajul allmän fest eller krogbesök, medan de vuxna ofta har firmajulfester omkring första advent. Lilla jul är dock ingen officiell helgdag i Finland, utan en vardag.

TRE VISE MÄN

När den västkristna kyrkan gick över till att fira Kristi födelse juldagen den 25 december behöll den östkristna kyrkan länge firandet av Kristi dop på trettondedag jul, Epifania.





Enligt legenden var det tre konungar vid namn Balthasar, Caspar och Melchior som denna dag såg Jesusbarnet. Balthasar var kung av Salz, Caspar var kung av Nubien och Melchior var kung över Egryskulla. I bibelns grundtexter finns inte någon uppgift om att det var tre eller att de var konungar, men från 200-talet antogs det vara så, kanske på grund av de tre gåvorna som nämns i bibeln: guld, rökelse och myrra. Legendens var mycket populär under medeltiden och framfördes ofta i dramatiserad form i så kallade trettondagsspel.

KÄLLA: .ALLTOMBIBELN.SE OCH WIKIPEDIA

NEDERLÄNDSKA SINTERKLAAS

Jag bodde hos mina kusiner på landet mitt i Holland vintern 1947-48. Julen präglades av det kristna budskapet att Jesus föddes då. Detta firades på juldagen med gudstjänst, och med lite rikligare mat, dvs kött på bordet; det var efterkrigstid och fortfarande matbrist. Inför denna högtid storstädades hela huset, jag skurade köksskåpen den julaftonen.



Men vi hade redan firat en "jul", nämligen Sinterklaas. På kvällen satte vi våra skor med en morot i vid den öppna spisen och sjöng till honom. Nästa morgon, den 5 december, var moroten borta, den hade hans häst fått, och vi hade fått en liten present i skon. I skolan sjöng vi också till Sinterklaas samt ritade till honom. På kvällen fick alla en liten present, avsändare Sinterklaas och vem som var mottagare fick man gissa av de rim som var skrivna på respektive present. Dessutom fick vi lite godis, en sorts pepparkakor (spekulaas) samt en sockrig karamell (zuikergoed) med mjuk insida – sockerkupongerna hade sparats till detta tillfälle. Zuikergoed lever i ett förklarat ljus i mitt minne.

Enligt vår barnatro var Sinterklaas en biskop som kom med ångbåt från Spanien; han red på en vit häst och hade som följeslagare en ung man, Zwarte Piet. Sinterklaas red på takåsarna och Zwarte Piets uppgift var att klättra ner genom skorstenen, ta upp morötterna till hästen och i stället lägga dit en present ur den säck som Sinterklaas hade med sig.

Eftersom barnpsykologin inte var likadan då som nu, gällde också att om man inte varit snäll så fick man inget i sin sko, och hade man varit riktigt elak så stoppade Zwarte Piet en i säcken och man fick vara borta ett år och bli snäll.

BRITA NISEKE ZEEMAN-ÅGREN.





ÅRETS JULKLAPP

Årets julklapp utses i Sverige varje år, värt att notera innan själva julafton, sedan 1988 av Handelns utredningsinstitut. Den är en aktuell produkt som tros kunna sälja bra och även anses tidstypisk. Den 21 november presenteras årets klapp.

KRITERIER

Något eller några av följande kriterier måste uppfyllas.

- Årets julklapp skall representera samtiden.
- Den skall vara en nyhet eller ha ett nyväckt intresse under det snart gångna året.
- Produkten skall svara för ett högt försäljningsvärde eller säljas i ett stort antal enheter.

ÅRETS JULKLAPP GENOM ÅREN

2011 - Färdigpackad matkasse (från exempelvis matkassese företag eller livsmedelsbutiker)

2010 - Surfplatta

2009 - Spikmatta

2008 - En upplevelse

2007 - GPS-mottagare

2006 - Ljudbok

2005 - Pokerset - under året hade flera tv-program lanserat poker, speciellt Texas Hold Em

2004 - Platt-tv

2003 - Mössa

2002 - Kokbok - som förklaring anges sänkt bokmoms, tv-kockar samt ett nyväckt intresse för matlagning

2001 - Verktyg

2000 - Dvd-spelare

1999 - Böcker

1998 - Datorspel

1997 - Elektroniska husdjur, till exempel Tamagotchi

1996 - Internetpaket

1995 - Cd

1994 - Mobiltelefon

1993 - Parfym

1992 - Tv-spel

1991 - Cd-spelare

1990 - Wok

1989 - Videokamera

1988 - Bakmaskin



KÄLLOR: HANDELNS UTREDNINGSinSTITUT OCH WIKIPEDIA

FEM TIPS OM JULKLAPPSRIM

"Använd dessa, då du i kylan ska messa"

Pekskärmsvantar – kunna smsa och surfa med vantarna på

"Gott att under mysa, då du börjar fysa"

En gosig filt – till en frusen vän som behöver värme

"Denna sak väger lätt, lägg nåt på så blir det mätt"

Bagagevåg – ett måste för att undvika böter för övervikt

"När vädret känns tråkigt och längtan slår in.

Kan du bläddra bland dessa små ting."

Fotobok – gör ett fint och evigt minne av året, en händelse eller dag

"När du varmt kaffe vill ha, stick då denna in var da'."

USB koppvärmare – tröttnat på kallt kaffe när du jobbar? Här är lösningen!





ENSAM JUL

Julen är en av de högtider då flest människor i olika situationer behöver hjälp.

I juletid blir ensamheten och utsattheten extra påtaglig, eftersom många upplever sig särskilt ensamma när andra umgås så tydligt med nära och kära under julen.

**5 600 STOCKHOLMARE
FIRAR JUL UTE I KYLAN**

Två organisationer som stöttar de utsatta och ensamma året om är Stadsmissionen och Röda Korset. Flera av Stockholms Stadsmissions verksamheter, bl a Äldrecenter och Unga station, har öppet i jul med traditionsenligt julfirande för deltagare och gäster. Stockholms Stadsmission är delaktiga i det stora julfirandet "Jul i Gemenskap" där flera organisationer och församlingar går ihop och anordnar ett alternativt julfirande i Immanuelskyrkan 24-26 dec. De som lever i hemlöshet, ensamhet eller söker ett alternativt julfirande blir

bjudna på julmat, underhållning, lekar och klappar.

Röda Korset ger liksom Stadsmissionen stöd och hjälp året runt, men i samband med jul är den nationella telefonjouren extra viktig.

Dit kan man alltid

ringa kl 14-22 om man känner att man behöver ha någon att samtala med, någon som lyssnar. Många "Mötesplats Kupan" har öppet någon av julens helgdagar för en gemensam jullunch eller gröt och skinksmörgås. På ett flertal orter samarbetar Röda Korset med Svenska kyrkan och/eller annan organisation. Det brukar läggas ut på hemsida www.redcross.se kontinuerligt under december var i landet och vilka tider man har "öppet hus".

Om man vill hjälpa till kan man titta på Volontärbyråns hemsida, under "Jul i Gemenskap", respektive Röda Korsets hemsida www.redcross.se under Bli frivillig. Man kan också hjälpa till genom att handla julklappar från organisationerna via webbshop eller i Kupan, där överskottet går direkt den sociala verksamheten. Och man kan bli månadsgivare i båda organisationerna.

KÄLLOR: VOLONTÄRBYRÅN.SE, REDCROSS.SE OCH STADSMISSIONEN.SE

KEEP YOUR CHRISTMAS-HEART OPEN
ALL THE YEAR ROUND.

JESSICA ARCHMINT





RISKER I JULETID

I adventstid ökar bostadsbränderna dramatiskt och över 40 procent av alla bostadsbränder som orsakas av levande ljus i Sverige inträffar just i december. Under hela december tänds levande ljus överallt.



Statistiken visar att cirka 70 procent av bränderna under julmånaden beror på levande ljus. Majoriteten av bränderna inträffar på söndagar och helgdagar mellan klockan 12 och 18. När det är ljus under dagen glömmer vi lättast bort att släcka ljusen.

LJUSEN

Ta alltid en extra runda innan du lämnar bostaden för att se att alla levande ljus är släckta och spisen är avstängd (det kan vara svårt att se om ljusen är tända eller släckta i dagsljus, känn med handen om du är osäker). En god regel är att den som har tänt ljusen ansvarar för dem och släcker dem. Ha som vana att alltid släcka ljusen innan de hunnit brinna ner av sig självt. Värmeljus kan överhettas och börja brinna.



LJUSSTAKAR

Använd ljusstakar och ljusprydnader som är obrännbara. Använd ljusstakar av smide, keramik, sten eller metall. Se till att ljuset står fritt och stadigt både på underlaget och i ljusstaken. Tänk på var du ställer ljuset, så att till exempel inte en gardin kan fladdra till av vind- eller elementdrag och fatta eld. Ställ inga ljus på tv:n. Stearin kan droppa ner och antändas med en snabb och kraftig brand som följd.



Byt den gamla mossan i ljusstaken mot icke brännbara dekorationer, till exempel vackra stearin eller snäckor. Då minskar risken för att det ska börja brinna i ljusstaken. Tänd aldrig levande ljus i en gran. Det kan snabbt börja brinna. Tänd inte tomtébloss i en torr barrande gran.

BRANDVARNARE

Se till att det finns brandvarnare i bostaden – gärna flera – och kontrollera att de fungerar. Brandvarnaren ska vara placerad i taket, läs instruktionerna.





Gör det till en del av jultraditionen att kontrollera batteriet i brandvarnaren. Byt det om det behövs. Kontrollera att brandvarnaren fungerar genom att hålla ett nysläckt stearinljus under brandvarnaren. Att trycka på testknappen innebär endast en test av batterifunktionen. Alla hem bör ha minst en brandvarnare per våningsplan. Varje brandvarnare täcker cirka 60 m².



SKRÄP

Ställ inte ut gammalt julklappspapper i trapphuset. Det är din väg ut om det börjar brinna! Förvara inte heller julklappspappret på balkongen. En felriktad nyårsraket kan lätt starta en brand.

JULBELYSNING

Kanske knölade du bara ner julbelysningen i en låda när julen var slut senast? Många elapparater blir med tiden slitna, både sladdar och anslutningar. Kontrollera så att ingen del av sladden blivit klämd eller skadad. Kortslutning kan leda till brand. Skarvsladdar och grenuttag behövs ofta kring jul, men tänk på att för många extra uttag kan göra eluttaget överbelastat så att det börjar brinna. Damm runt sladdröror utgör också en risk att det blir varmt och kan börja brinna.

Elektrisk armatur och julgransbelysning ska ha rätt effekt och släckas med strömbrytare eller genom att man drar sladden ur vägguttaget. Man ska inte skruva på glödlamporna. Då kan det bli glappkontakt och en gnista bildas (en så kallad ljusbåge) som kan antända brännbart material. Ett bra alternativ är att koppla en timer till elljusstaken och julgransbelysningen. Se till att eventuell skarvsladd är så kort som möjligt och ligger skyddad. Det ska alltid finnas en bruksanvisning på svenska. Produkten ska också vara CE-märkt och vara IP-klassad om den är avsedd för utomhusbruk.

Om du skulle använda en ljusslinga för inomhusbruk till granen utomhus så kan det innebära direkt livsfara. Slingan är inte byggd för att tåla vatten och kyla. Isoleringen klarar inte av vårt klimat och skyddshöljet kommer att vittra sönder vilket gör att de spänningsförande ledningarna blottas. Kommer du i kontakt med dessa så kan du få en elchock som i värsta fall kan leda till döden.

I en inglasad balkong kan man dock använda en julgransbelysning för inomhusbruk.

JULVÄRDAR I SVT

1959–1971 – Bengt Feldreich
 1972–2002 – Arne Weise
 2003 – Lotta Bromé
 2004 – Ernst Kirchsteiger
 2005 – Blossom Tainton-Lindquist
 2006 – Ingvar Oldsberg
 2007 – Anne Lundberg
 2008 – Lasse Kronér
 2009 – Lisbeth Åkerman
 2010 – André Pops
 2011 – Kalle Moraeus

KÄLLOR: VIMILLA.SE, DINSAKERHET.SE, BRANDSKYDDSFÖRENINGEN.SE, ELSÄKERHETSVÄRKET.SE





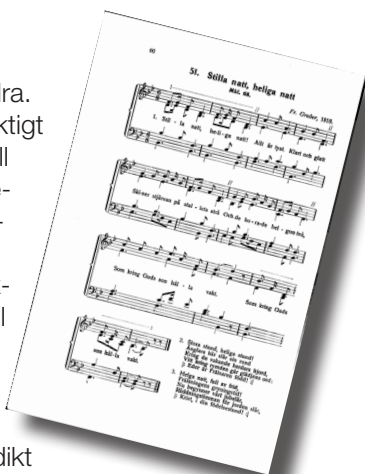
JULVISOR

Det enklaste sättet att uppnå julstämning är att sjunga eller lyssna på julmusik. Julmusiken får oss att minnas barndomens jular, frammanar doften av pepparkakor, glögg och prasslet av julklappspapper. Det finns en julsång för varje tillfälle, julpsalmer, sånglekar, Christmas carols, moderna julsånger, flera på engelska. De kan också delas upp i sakrala, som handlar om Jesu födelse, och profana, som kan handla om julklappar och julgranar.

Några gamla godingar förtjänar att uppmärksammas särskilt. Julsången "White Christmas" är för alltid starkt förknippad med Bing Crosby som var först med att spela in den 1942. Det var Irving Berlin som är kompositör, år 1940.

STILLA NATT

Julsången framför alla andra. Julefriden vill liksom inte riktigt infinna sig innan tonerna till Stilla Natt tryggt klingar genom luften. Den är antagligen en av de sånger som spelats in flest gånger. Texten påstås vara översatt till fyrtiofem språk och inspelad av mer än tre hundra artister.



Sången är från början en dikt skriven på tyska år 1816 av den österrikiske prästen Josef Mohr. På julafton 1818, inför kvällsgudstjänsten i Sankt Nikolauskyrkan i staden Oberndorf, fick Josef budet att kyrkorgeln slutat fungera eftersom en råtta satt tänderna i bälgen. Att inte ha sång och musik på julafton var otänkbart. Josef letade fram sin dikt, kontaktade Franz Xavier Gruber, också österrikare, och bad honom komponera en melodi till dikten. Den nya julsången Stilla Natt framfördes sedan tillsammans med barnkören. Franz kompade på gitarr.

1833 trycktes den för första gången och 1843 upptogs visan i "Musicalischer Hausschatz der Deutschen". Oräkneliga nytryck följde. Snart blev "Stilla natt" en julklassiker, inte bara i Tyskland, och under 1900-talet spreds den över världen.

Den katolska kyrkan var länge kallsinnig, för det var ju ingen psalm. Den ansågs av många vara höjden av kitsch. Men i sånghäften för kolonierna och för soldater i fält dög den. Första världskriget innebar både en höjdpunkt och en kris. Ingen jul i skyttegravarna utan "Stilla natt"! Nu rann tårarna för det bittra avståndet mellan verkligheten och





barndomens fromma hänförelse. Orden "einsam wacht" fick en ny innebörd.

På julafton 1914, tillika den första julaftonen under första världskriget, hörde ett brittisk förband tyskarna sjunga Stilla Natt. När de försiktigt tittade över kanten på skyttegravan och ut i ingenmansland såg de till sin förvåning ett ljus fladdra bort hos tyskarna. Det hade varit lätt att låta kriget och hatet ta överhanden och skjuta mot ljuset. Istället svarade engelsmännen med den brittiska versionen. Det slutade med att båda sidor vågade sig upp ur skyttegravarna och träffades mitt i ingenmansland. De begravde sina döda, önskade varandra God Jul och utbytte förhoppningar om att det snart skulle bli fred. Innan parterna gick tillbaka för att fortsätta kriga spelade de fotboll. Var fotbollen kom ifrån berättar inte historien.

Varken textförfattaren eller kompositören lämnade något annat av betydelse efter sig. Kanske har det just därför uppstått en flora av legender kring tillkomsten.

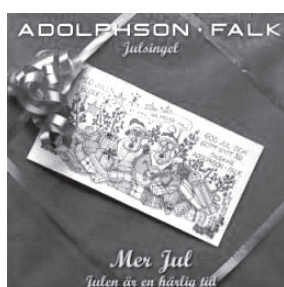
I Salzburg finns ett "Stilla natt"-museum. Där visas det enda bevarade manuskriptet som textförfattaren själv signerat. "Joseph Mohr, Coadjutor 1816", står det. Denna klenod från 1822 eller 1823, som hade tonsatts några år tidigare, överlämnades till allmänheten av en familj i Salzburg så sent som 1995. Nu har detta verk alltså fått ett museum uppkallat efter sig. Det tillhör nog ovanligheterna för ett nummer ur psalmboken.

"MER JUL"

En mer modern julklassiker är sången Mer Jul. Den är skriven av Adolphson och Falk 1982. Texten är åt det humoristiska hållet, men samtidigt vill man liksom ta varje ord på fullaste allvar.

För ska det vara jul, ska det vara det ordentligt och hur mycket jul vi än får, så vill vi ha mer! Detta är en av vanligaste jul-sånger som skvalar ur radion om och om igen i december. Kompositörerna får dock bara in ca 15 000 kr per år. Långt till den "verklighet" huvudpersonen i "Om En Pojke" lever i. Där är det Will (Hugh Grant) som lever på royaltys från sin pappas megahit "Santa's Super Sleigh", en påhitad juldänga, men riktigt fin faktiskt. Du hittar den så klart på nätet.

KÄLLOR: SVD.SE, JULSANGER.SE



CHRISTMAS IS NOT AS MUCH ABOUT
OPENING OUR PRESENTS AS OPENING
OUR HEARTS.

JANICE MAEDITERE





JULBLOMMOR

Använd julstjärnan som den är eller i olika arrangemang. Den har många variationsmöjligheter i färg, form och storlek. Här är ett tips på en juldekoration du kan göra själv.



Fyll en glasskål med sand.



Strö över en handfull röda bär av valfri sort.



Snitta en julstjärna, bränn ytan över en ljuslåga för att stoppa flödet av växtsaft.



Sätt julstjärnan i ett rör med vatten och tryck ned röret i sanden.



Klart! De röda bären plockar upp färgen i julstjärnorna. En röd duk under förstärker effekten.

Lämpliga blommor för fina arrangemang är också amaryllis, hyacinter och tazetter.





Amaryllis finns i flera olika färger. Vanligtvis planterar vi löken i jord, men som snittblomma har amaryllisen samma hållbarhet som den har kvar på löken. Sätt bara en gummisnodd längst ner på stjälken så den inte "rullar upp sig".

Att göra egna **hyacintarrangemang** är både enkelt och roligt. Plocka fram krukor och skålar för plantering. Dekorera med mossor, julkulor, stenar eller kvistar. Blanda färg och form efter tycke och smak.



Tazetter är kanske julens mest lättodlade lökar. De är kända för sin starka doft som man antingen älskar eller hatar.

De ska helst planteras i lecakulor, marmorkross eller andra stenar. Snitta och blanda med andra julblommor.

INTE EN JUL UTAN MISTEL

Den ålderdomliga seden att hänga upp en mistel daterar sig tillbaka till druiderna och romarna i England. Druiderna (keltiska präster och siare) och romarna trodde att misteln hade magiska fridkrafter, symboliserande fred åt alla som inträder. Soldater ur skilda arméer som upptäckte att de stod under en mistel lade ner vapnen och förklarade fred för resten av dagen. Seden med misteln har behållit sin popularitet inte bara i England och USA. Misteln hängs över en dörröppning och de som passerar därunder får en kyss. Misteln är en buske som parasiterar på lövträd. I Sverige är den fridlyst och förekommer främst i Mälardalen.

KÄLLOR: VIVILLA.SE, ALLTOMBIBELN.SE





JULKUL!

FILIPIN

Om man får en tvillingnöt, en nöt med två nötter inuti, när man knäcker nötter, kan man komma överens med någon som man vill spela filipin med. Man ska säga FILIPIN vid ett visst tillfälle, t ex dagen därpå, och bestämmer om ett lämpligt pris för vinnaren. Sedan gäller det att vara först med att säga filipin till den andre. Man får inte skriva lappar eller på annat sätt "fuska". Det handlar bara om att ha ett bra minne.



MANDEL I GRÖTEN

Att det innebär lycka att få mandeln i gröten är från början en nordisk julsed. Vanligaste folktron var kanske att den ogifta kvinna som fick mandeln skulle bli gift under kommande år. På sina håll ansågs mandeln ha samma effekt även på ogifta karlar eller bara vara allmänt lyckobringande. På 1920- och 30-talet blev det modernt att byta ut mandeln mot en liten porslinsdocka, en "grötdocka" på ett par centimeter. Innebörden var dock densamma – att få dockan i gröten betydde tur. Tolkningsskillnaderna är fler – nå-



gon familj berättar att den som får mandeln måste diska, en annan anser att den som får mandeln är den som ska bjuda på nästa års julgröt. I flera av våra grannländer får den som hittar mandeln helt enkelt en liten present.

GRÖTRIM

Grötrim är en uråldrig sed, redan under medeltiden rimmades det vid högtidsmåltider i Skandinavien. I Tyskland förekom också det så kallade leverrimmet, som kom till Sveriges under 1700-talet. Då fick den rimma som fick levern i maten (svin-, fisk-, nötlever osv.). Leverrimmet överfördes under sent 1700-tal av allmogen till gröten och därmed föddes termen grötrim.

I grötrimmet fick man driva med varandra, folket med husbonden och han med slöa pigor och drängar. Sent 1800-tal tog borgerskapet upp sedan och därifrån tros julklappsrimmet ha utvecklats.

Från början var det en böna som skulle tvinga till rim och på 1600-talet dök mandeln upp. En van-





lig modell av grötrim var att första raden alltid löd "Gröten är... och icke" och andra raden rim-mades på första. Att rimma till risgrynsgröten på julafton kunde ofta gå ut på att förmana grannen att inte äta så mycket, utan lämna kvar till de andra också, eller att ställa sig in hos matmor, som kokat gröten. Några exempel:

Gröten är kokt i skopa och icke i gryta
Gud låte oss maten aldrig tryta

Denna gröt var god vill jag löva.
In genom mun och ut genom röva!

Jag sitter bredvid ett nöt och äter gröt
Jag sitter bredvid ett få och gör så mä

Mandeln i gröten ger oss ditt svar
Vem av alla dessa töserna (pågarna) du tar

Det här var ju kul
När vi förberett oss för jul.

JULKLAPPSRIM

Julklappsrim eller julrim är relativt korta, rim-made verser som man fäster på julklappar. Ett julklappsrim antyder vanligen vad som finns i paketet utan att direkt avslöja innehållet. Inför jul är det vanligt att paneler med inbjudna gäster, framför allt på TV och i radio, skriver julklappsrim på tit-tarnas/lyssnarnas begäran. Det brukar kallas för rimstuga.

Förr i tiden fanns en lantlig tradition som innebar att byns ungdomar smög omkring på julaftonen och knackade på i stugorna. När någon öppnade kastade man in en skämtgåva, som kunde bestå av ett vedträ eller en halmfigur. På gåvan hade man ofta fäst en lapp med en vers som förklarade varför mottagaren förärats den fina presenten. Dessa verser är föregångare till våra dagars julklappsrim. Även om julklappsrim kanske inte är lika vanligt förekommande längre, så skriver många fortfarande rim på sina julklappar som ett underhållande inslag för både givare och mottagare.

JULNÖTTER

Vid julhelgen när många släktingar samlas umgås man ibland över spel och lekar efter mat och klappöppning. Även för den som firar själv kan detta vara en rolig underhållning. Det finns ofta frågesporter, gåtor och rebusar i de stora tidningarna, särskilt vanligt är just sportiga julnötter.

KÄLLOR: WIKIPEDIA, ROLIGALEKAR.SE, SVD.SE



FILMER I JULETID

Här har vi samlat julens bästa filmer! Varje jul visas en massa filmer med jultema på tv, men annars finns de att hyra eller köpa på dvd. En julfilm är dessutom en uppskattad julklapp.

- En julberättelse / A Christmas Story (1983)
- Allt jag vill ha i julklapp / All I want for Christmas (1991)
- Angel in the Family (2004)
- Astrid Lindgrens Jul (2007)
- Bad Santa (2003)
- Die Hard (1988)
- Die Hard 2 (1990)
- Grinchen - Julen är stulen / How the Grinch Stole Christmas (2000)
- Disneys - En julsaga (2009)
- Elf (2003)
- En förtrollande jul / One Magic Christmas (1985)
- Ensam hemma / Home Alone (1990)
- Ensam hemma 2 - vilse i New York Home Alone 2: Lost in New York (1992)
- Ett päron till farsa firar jul / Christmas Vacation (1989)
- Fanny och Alexander (1982)
- Fred Claus (2007)
- Jultomtens verkstad / Santa's Workshop (1932)
- Jack Frost (1998)
- Julfritt / Christmas with the Kranks (2004)
- Kalle Anka och hans vänner önskar god jul
- Kan du vissla Johanna (1994)
- Klappjakten / Jingle All the Way (1996)
- Livet är underbart / It's a Wonderful Life (1946)
- Love Actually (2003)
- Miraklet i New York / Miracle on 34th Street (1994)
- National Lampoon's Christmas Vacation 2 / National Lampoon's Christmas Vacation 2: Cousin Eddie's Island Adventure (2003)
- Nu är det jul igen / The Santa Clause (1994)
- Nu är det jul igen 2 / The Santa Clause 2 (2002)
- Nu är det jul igen 3 / The Santa Clause 3: The Escape Clause (2006)
- Polarexpressen / The Polar Express (2004)
- Sagan om Karl-Bertil Jonssons julafton (1975)
- The Christmas Shoes (2002)
- The Nightmare Before Christmas (2003)
- Tomten är far till alla barnen (1999)

